

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

**ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΓΕΩΤΟΠΩΝ:
ΕΜΠΕΙΡΙΑ, ΘΕΣΕΙΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ**

**Μαρία-Μυρτώ Παινέση, Ειδική Επιστήμονας ΣτΠ
Αντωνίνα Παπαθανάσογλου, Ειδική Επιστήμονας ΣτΠ
Ιωάννης Σαγιάς, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη**

Αθήνα, 7 Φεβρουαρίου 2017

Εισαγωγή:

Η Ελλάδα κατέχει ιδιαίτερα σημαντική θέση στον γεωλογικό χάρτη της Ευρώπης, διαθέτοντας πολλές και εκτεταμένες περιοχές σημαντικών γεωτόπων, στις οποίες, μεταξύ άλλων, εντοπίζονται παλαιοντολογικά κατάλοιπα, σπάνιες γεωμορφολογικές δομές και φυσικά χιλιάδες σπήλαια. Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο χειρισμού αναφορών, έχει εντοπίσει σημαντικά ζητήματα που άπτονται αφενός της επάρκειας του θεσμικού πλαισίου και αφετέρου της διοικητικής ανταπόκρισης σε περιπτώσεις κινδύνου ή καταστροφής των ανωτέρω περιβαλλοντικών στοιχείων.

Προκειμένου να γίνει κατανοητό το αντικείμενο της επιδιωκόμενης προστασίας, οφείλουμε να αποσαφηνίσουμε την έννοια του γεώτοπου. Σύμφωνα με το ν. 3947/2011 ως γεώτοποι έχουν ορισθεί (αρθρ. 2 παρ. 2) «*οι γεωλογικές – γεωμορφολογικές δομές που συνιστούν φυσικούς σχηματισμούς και αντιπροσωπεύουν σημαντικές στιγμές της γεωλογικής ιστορίας της γης, είναι σημαντικοί μάρτυρες της μακράς εξέλιξης της ή δείχνουν σύγχρονες φυσικές, γεωλογικές διεργασίες που συνεχίζουν να εξελίσσονται στην επιφάνεια της Γης*», ενώ στην ιστοσελίδα του ΙΓΜΕ οι γεώτοποι αναφέρονται ως τα «βιβλία» της γης. Σύμφωνα με το πρόγραμμα που εκπονείται αυτή τη στιγμή από το ΙΓΜΕ (ΓΕΩΧΑΡΤ), η τυποποίηση των γεωτόπων στην Ελλάδα ακολουθεί το σύστημα που υιοθετήθηκε από την IUGS (International Union of Geological Sciences). Έτσι, προβλέπονται οι ακόλουθες κατηγορίες:

1. Θέσεις στρωματογραφικού ενδιαφέροντος
2. Θέσεις αντιπροσωπευτικές για το παλαιοπεριβάλλον
3. Απολιθωματοφόρες θέσεις (απολιθώματα)
4. Θέσεις πετρολογικού ενδιαφέροντος
(*Πυριγενή, ιζηματογενή, μεταμορφωμένα, φλύσχος, οφιολιθική ακολουθία, μολάσσα, δομές υφαιστεικού ενδιαφέροντος*)
5. Θέσεις ορυκτολογικού & οικονομικού ενδιαφέροντος
(*Μεταλλεία, ορυχεία, λατομεία, γεωθερμικά πεδία, ορυκτή πρώτη ύλη, μεταλλοφόρες εμφανίσεις*)
6. Θέσεις τεκτονικού ενδιαφέροντος
7. Γεωμορφολογικές δομές και τοπία
(*Καρστικά σπήλαια και άλλες καρστικές υπόγειες δομές, καρστικές επιφανειακές δομές, σπήλαια μη καρστικής προέλευσης, φαράγγια, μορφές παγετώδους προέλευσης και*

παγετώδεις αποθέσεις, γεωμορφές αιολικής διάβρωσης, γεωμορφές θαλάσσια διάβρωσης, παράκτιες γεωμορφές, γεωμορφές ποτάμιας διάβρωσης))

8. Θέσεις υδρολογικού – υδρογεωλογικού ενδιαφέροντος

(Πηγές, θερμές πηγές – θερμοατμίδες – ιαματικά λουτρά, λίμνες, λιμνοθάλασσες, ποτάμια, δέλτα)

9. Γεωπολιτιστικές θέσεις

(Γεω-ιστορικές θέσεις, γεω-αρχαιολογικές, γεω-μυθολογικές, μεγάλες τεχνικές κατασκευές, θέσεις ιστορικές για την ανάπτυξη των γεωπιστημών)

10. Θέσεις με ηπειρωτικής ή ωκεάνιας κλίμακας γεωλογικά χαρακτηριστικά

Η προστασία αυτών των στοιχείων εντάσσεται στην έννοια της γεωδιατήρησης, δηλαδή στη διατήρηση της γεωπικουιλότητας. Η επίτευξη της γεωδιατήρησης είναι εξαιρετικά σημαντική, επειδή οι γεωτόποι δεν αποκαθίστανται και δεν αναπληρώνονται αν καταστραφούν. Περαιτέρω, αποτελούν τη γεωλογική κληρονομιά του πλανήτη, ενώ παρουσιάζουν για τον άνθρωπο σημαντικό ενδιαφέρον, καθώς προσφέρουν πληροφορίες για τη γεωιστορία και το παλαιοπεριβάλλον μέσω της επιστημονικής έρευνας (άρα και η εκπαιδευτική τους αξία είναι μεγάλη), έχουν λαογραφική – ιστορική και ενίοτε αρχαιολογική αξία, είναι μέρος οικοτόπων ή ενδιαιτήματα συγκεκριμένων ειδών και τέλος, λειτουργούν ως αναπτυξιακοί πόλοι μέσω της ψυχαγωγίας και του τουρισμού.

Ο Συνήγορος του Πολίτη μέχρι σήμερα έχει διαμεσολαβήσει για υποθέσεις προστασίας γεωμορφολογικών δομών, παλαιοντολογικών καταλοίπων, σπηλαίων, ιαματικών πηγών και μεταλλείων.

Τα ζητήματα που αναδείχθηκαν είναι ποικίλα και τα κυριότερα προβλήματα μπορούν να περιγραφούν ως εξής:

1. Απουσία άμεσης θεσμικής προστασίας των γεωτόπων άνευ αναγκαιότητας έκδοσης οιασδήποτε διοικητικής πράξης.
2. Άρνηση ευθείας ανάληψης αρμοδιοτήτων από τη διοίκηση σχετικά με τη φύλαξη και διατήρηση του γεωπεριβάλλοντος, με αποτέλεσμα να καταβάλλονται προσπάθειες για τη μερική προστασία των γεωτόπων, μέσω άλλων διατάξεων και υπηρεσιών (πχ. δασικός νόμος, αρχαιολογικός, νομοθεσία προστασίας υπογείων υδάτων κλπ), κάτι το οποίο, όμως δε διασφαλίζει την επαρκή προστασία του αντικειμένου, καθώς δεν στοχεύει ευθέως σε αυτό.
3. Έλλειψη κατάλληλα εξειδικευμένου προσωπικού στις υπηρεσίες που έχουν ως αρμοδιότητα την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών.
4. Παράλειψη εκπόνησης κατάλληλων γεωλογικών μελετών κατά την αδειοδότηση ποικίλων δραστηριοτήτων, λόγω ελλιπούς θεσμικού πλαισίου.
5. Μη θεσμική τυποποίηση των γεωτόπων και καθορισμού του πλαισίου των επιτρεπόμενων επεμβάσεων και των αναγκαίων μελετών για τη διατήρησή τους.

Ενδεικτικά θα αναφερθούμε, εν συντομία, σε μερικές από τις υποθέσεις, καθώς και στις ενέργειες και τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από αυτές:

- Σπήλαιο Αλιστράτης Σερρών: Η Αρχή κλήθηκε να διαμεσολαβήσει για ζήτημα τοποθέτησης ανελκυστήρα εντός του σπηλαίου κατά παράβαση της απόφασης του ΥΠΠΟ για την τουριστική αξιοποίηση του σπηλαίου, η οποία απαγόρευε την κατασκευή ανελκυστήρα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση διαπιστώθηκαν καθυστερήσεις ως προς το σήμα διακοπής των εργασιών που θα έπρεπε να είχε δοθεί κατά τη διάνοιξη του φρεατίου από την Εφορεία – Παλαιοανθρωπολογίας

Σπηλαιολογίας, με αποτέλεσμα το 1998 η κατασκευή του ανελκυστήρα να έχει ολοκληρωθεί. Κατά τη διαμεσολάβηση της Αρχής, η λειτουργία του ανελκυστήρα απαγορεύτηκε, προκειμένου να μη διαταραχθεί το μικροκλίμα του σπηλαίου. Περαιτέρω, κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης διαπιστώθηκε ότι είχαν ήδη εγκριθεί πολλαπλές εργασίες για την τουριστική αξιοποίηση από την τότε Νομαρχία Σερρών χωρίς, όμως, να έχει προηγηθεί έγκριση του ΥΠΠΟ. Κατά την τέλεση των εργασιών αυτών, προκλήθηκαν εκτενείς και μη αναστρέψιμες βλάβες στο σπήλαιο. Η Αρχή στο σχετικό πόρισμα που συνέταξε και έχει αναρτήσει στην ιστοσελίδα της έκρινε ότι απαιτούνταν η διενέργεια αυτοψίας από αρμόδιους επιστήμονες του ΥΠΠΟ για την καταγραφή της έκτασης και του είδους των ζημιών και πρότεινε την εκπόνηση ολοκληρωμένης μελέτης για την αποξήλωση του ανελκυστήρα, αλλά και νέας μελέτης ηλεκτροφωτισμού για να αποφευχθούν ζητήματα ανάπτυξης χλωρίδας στις σπηλαιοαποθέσεις.

- Μπουφούσκια Αιγίου: Στην εν λόγω υπόθεση ο Συνήγορος του Πολίτη κλήθηκε να διαμεσολαβήσει για τη διακοπή της επιφανειακής απόληψης και μεταγενέστερα για την αποτροπή δημιουργίας υπόγειου δανειοθαλάμου αδρανών υλικών πλησίον των γεωλογικών ψαμμιτικών σχηματισμών στη θέση «Μπουφούσκια» Αιγίου. Πραγματοποιήθηκαν αυτοψίες από την Εφορεία Σπηλαιολογίας – Παλαιοανθρωπολογίας Ν. Ελλάδας και τον Συνήγορο του Πολίτη και διαπιστώθηκε η μεγάλη επικινδυνότητα των πραγματοποιούμενων εργασιών απόληψης. Μετά τη διαμεσολάβηση της Αρχής, οι εργασίες διακόπηκαν λόγω του ότι αφενός η συνολική έκταση κρίθηκε αναδασωτέα και αφετέρου λόγω του ότι δεν είχαν ληφθεί οι απαιτούμενες άδειες για τη δημιουργία υπογείου δανειοθαλάμου, ενώ ταυτοχρόνως είχε ζητηθεί άδεια από τις αρμόδιες υπηρεσίες για υπόγεια δεξαμενή ύδατος πολύ μικρότερων διαστάσεων. Σε αυτή την περίπτωση διαπιστώθηκε η αδυναμία εκ μέρους των αρμοδίων υπηρεσιών να εκτιμήσουν τη δυνητική περιβαλλοντική καταστροφή και να απαγορεύσουν ευθέως οιοσδήποτε ενέργειες που θα απέφεραν μη αναστρέψιμο πλήγμα στις γεωμορφές. Από την Αρχή προτάθηκε, μεταξύ άλλων, και η σύνταξη ΕΠΜ από το αρμόδιο Υπουργείο προκειμένου να ενταχθεί η εν λόγω θέση σε καθεστώς προστασίας.
- Μηλιά Γρεβενών: Πλησίον του εγκαταλειμμένου οικισμού της Παλιάς Μηλιάς είχε εγκατασταθεί λατομείο αμμοληψίας. Συγκεκριμένα εξορυσσόταν αδρανές υλικό εντός θεσμοθετημένης λατομικής περιοχής από το 2003. Ωστόσο, το 2005 από τη λειτουργία του λατομείου εκτός της θεσμοθετημένης ζώνης λειτουργίας του, καταστράφηκε νεολιθικός οικισμός. Αφού, αρχικώς, οι υπηρεσίες του ΥΠΠΟ δεν ενέκριναν την έγκριση της προμελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τη λειτουργία του λατομείου στην περιοχή του νεολιθικού οικισμού, τελικά, το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο συμφώνησε με την επέκταση του λατομείου υπό όρους. Αργότερα όμως, το 2007 στην περιοχή των αμμοληψιών εντοπίστηκαν οι μεγαλύτεροι παγκοσμίως χαυλιόδοντες μαστόδοντου. Μετά την αρχική διερεύνηση της υπόθεσης, η Αρχή αναγκάστηκε να διακόψει τη διαμεσολάβηση, λόγω εκκρεμοδικίας, διατυπώνοντας, ωστόσο, τις απόψεις της περί του θεσμικού πλαισίου προς τις αρμόδιες υπηρεσίες. Έτσι ο Συνήγορος του Πολίτη κατέληξε ότι η κρίση περί διαχωρισμού των παλαιοντολογικών καταλοίπων, σε εκείνα που καταλαμβάνονται ή δεν καταλαμβάνονται από τον αρχαιολογικό νόμο, είναι αρκετές φορές δυσχερής και μακρόχρονος, καθώς τα ίχνη της ανθρώπινης δραστηριότητας πολύ παρωχημένων εποχών (πρώτες φάσεις παλαιολιθικής εποχής) δεν αναγνωρίζονται εύκολα. Επίσης, διαπίστωσε ότι το πρόβλημα της προστασίας των παλαιοντολογικών ευρημάτων αποτελεί μια μερικότερη

έκφραση του προβλήματος της προστασίας των γεωτόπων και ότι η προστασία τους είναι ελλιπής έως και σήμερα. Μάλιστα, ο Συνήγορος του Πολίτη είχε υποστηρίξει ότι τα παλαιοντολογικά ευρήματα, όπως και οι γεωμορφολογικές δομές πρέπει να προστατεύονται ευθέως και ad hoc, ανεξαρτήτως των διοικητικών ενεργειών χαρακτηρισμού τους ως τέτοιων. Συμπερασματικά, η Αρχή έκρινε ως επιτακτική την αποσαφήνιση της αρμοδιότητας επί των παλαιοντολογικών καταλοίπων μεταξύ των συναρμοδίων υπηρεσιών (Υπουργεία Πολιτισμού – Περιβάλλοντος και Πανεπιστημίου) καθώς και τη στελέχωση και τον εμπλουτισμό των υπηρεσιών με το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό.

- Σπηλαιοβάραθρο Αγ. Άννας Βοιωτίας: Ο Συνήγορος του Πολίτη κλήθηκε να διαμεσολαβήσει επί αναφοράς σχετικά με τη δημιουργία ΧΑΔΑ σε σπηλαιοβάραθρο στην Αγ. Άννα Βοιωτίας. Σε συνεργασία με την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας ακολούθησε αυτοψία από όλες τις αρμόδιες Υπηρεσίες, παρουσία εκπροσώπων της Αρχής. Κατά την αυτοψία διαπιστώθηκε έντονη περιβαλλοντική υποβάθμιση, δεδομένου ότι ο χώρος χρησίμευε για πολλά έτη κατά το παρελθόν ως τόπος απόθεσης των απορριμμάτων της κοινότητας. Κατόπιν διαμεσολάβησης της Ανεξάρτητης Αρχής ξεκίνησαν οι διοικητικές διαδικασίες για τον καθαρισμό του χώρου και από την Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας εκδόθηκε απόφαση για την άδεια αποκατάστασης. Ο συγκεκριμένος ΧΑΔΑ διαπιστώθηκε ότι περιείχε αστικά στερεά απόβλητα, ΑΕΚΚ και αγροτικά υπολείμματα, ενώ καταλάμβανε 400 τ.μ. και ο συνολικός όγκος, κατά την ανωτέρω απόφαση, υπολογίστηκε σε 8.463,14 κ.μ. Τονίζεται ότι ο Δήμος Λεβαδέων επιδεικνύοντας άμεση ενεργοποίηση και τηρώντας τις προσήκουσες διαδικασίες, προέβη στις αναγκαίες ενέργειες για την ολοκλήρωση του έργου. Επιπροσθέτως, η αρμόδια Δ/ση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας πραγματοποίησε μετρήσεις των φυσικοχημικών παραμέτρων των υπογείων υδάτων σε γεωτρήσεις που γειτνιάζαν με το βάραθρο, χωρίς ευτυχώς να διαπιστωθούν υπερβάσεις σε μικροβιολογικό φορτίο ή βαρέα μέταλλα. Πρόσφατα, παραδόθηκε ολοκληρωμένο το έργο της αποκατάστασης και διαπιστώθηκε ο επιτυχής καθαρισμός του σπηλαιοβαράθρου με την ορθή απομάκρυνση των αποβλήτων από το εσωτερικό του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Αρχή ζήτησε την άμεση εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας για την αποκατάσταση των ΧΑΔΑ, ενεργοποιώντας όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονταν. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι η συνεργασία με την Εφορεία Παλαιανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας ήταν αναγκαία, προκειμένου να γίνουν οι απαιτούμενες αυτοψίες από το εξειδικευμένο προσωπικό για την κατάσταση του χώρου.

- Σπήλαιο Ιαματικών Πηγών Καϊάφα: Η υπόθεση εισήχθη στην Αρχή λόγω της παράνομης περίφραξης των Ιαματικών Λουτρών Σπηλαίου Καϊάφα που διαχειρίζεται η ΕΤΑΔ ΑΕ. Κατά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η περίφραξη τοποθετήθηκε για την ασφάλεια του κοινού, δεδομένου ότι μετά τις πυρκαγιές του 2007 σημειώνονταν καταπτώσεις βράχων από το υπερκείμενο πρανές. Το σπήλαιο των Ανιγρίδων Νυμφών, εντός του οποίου εντοπίζεται και ο ιαματικός πόρος, βρίσκεται εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου και είναι χαρακτηρισμένο ως αρχαίο μνημείο. Μετά από αυτοψίες διαπιστώθηκαν εκτεταμένες ζημιές στο σπήλαιο, στο πρανές, αλλά και στις εγκαταστάσεις των ιαματικών λουτρών. Στο πλαίσιο της διαμεσολάβησής του, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέφρασε και δημοσιοποίησε, μεταξύ άλλων, τις απόψεις του σχετικά με το σχέδιο ΠΔ περί χαρακτηρισμού της ευρύτερης περιοχής ως Περιοχής Προστασίας της Φύσης, δεδομένου ότι αφενός ορισμένες εργασίες συντήρησης και ανάδειξης έπρεπε ρητώς να προβλέπονται κατόπιν έγκρισης της αρμόδιας Εφορείας – Παλαιανθρωπολογίας του ΥΠΠΟΑ και αφετέρου διότι πριν την

εκπόνηση κάθε μελέτης αξιοποίησης όφειλε, ρητώς, να τίθεται ως όρος η ολοκλήρωση των απαιτούμενων μελετών και η εκτέλεση των αντίστοιχων εργασιών για τη διάσωση του σπηλαίου και του βραχώδους όγκου. Η υπόθεση βρίσκεται σε εξέλιξη και ο Συνήγορος του Πολίτη, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές απόψεις της Εφορείας Παλαιανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας, έχει ήδη αναδείξει και εμμένει στην αναγκαιότητα εκπόνησης ειδικών μελετών για την προστασία του σπηλαίου, ενώ αναμένει την ολοκλήρωση εκκρεμών διοικητικών διαδικασιών. Πάντως, είναι αξιοσημείωτο ότι η διαπίστωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και κινδύνου του σπηλαίου δεν κρίθηκε εφικτή από το αρμόδιο ΚΕΠΠΕ, καθώς εγγράφως υποστηρίχθηκε ότι στερούνταν κατάλληλου προσωπικού και εξειδικευμένων γνώσεων.

- Μεταλλεία Σίφνου: Στο πλαίσιο διαμεσολάβησης της Αρχής για την ποιότητα ποσίου ύδατος και λειτουργίας ΧΑΔΑ στη Σίφνο διαπιστώθηκε η καταστροφή ανενεργών μεταλλευτικών στοών, λόγω της απόθεσης βοθρολυμάτων και της καύσης στερεών αποβλήτων στο εσωτερικό τους. Η υπόθεση βρίσκεται σε εξέλιξη, ωστόσο ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ήδη διαπιστώσει ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν έχουν λάβει σοβαρά υπόψη όλες τις διαστάσεις του προβλήματος και δεν έχουν εστιάσει στην υποβάθμιση της πολιτιστικής και γεωλογικής κληρονομιάς του τόπου, έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται στην μεταλλευτική ιστορία της νήσου για αυτό και δεν έχουν ενεργοποιήσει επαρκώς τις κατάλληλες διαδικασίες ολοκληρωμένης προστασίας και ανάδειξης.

Θεσμικά ζητήματα από την εμπειρία της Αρχής:

Τα θεσμικά μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος βασίζονται, κυρίως, στον ν. 3937/11 ο οποίος τροποποίησε τον ν. 1650/86. Με τη νεώτερη νομοθεσία έγινε ένα θετικό βήμα για την αποσαφήνιση των γεωπεριβαλλοντικών εννοιών. Η ουσιαστική διαφορά είναι ότι στις πρόσφατες διατάξεις υπογραμμίζεται η αυταξία ενός σχηματισμού, η εγγενής γεωλογική και γεωμορφολογική αξία του, ανεξαρτήτως εάν συμβάλλει στη διατήρηση των φυσικών διεργασιών και στην προστασία φυσικών πόρων ή εάν έχει επιστημονική αξία. Επίσης, για πρώτη φορά, στο αρθρ. 2 παρ. 2 του ν. 3937/11, δίνεται ο ορισμός του γεωτόπου, ενώ στην διάταξη για τα προστατευόμενα τοπία αναφέρεται η έννοια του γεωπάρκου.

Προκειμένου να χαρακτηριστεί μια περιοχή ως προστατευόμενο τοπίο ή ως προστατευόμενος φυσικός σχηματισμός και να καθοριστούν οι προτεραιότητες διατήρησης, απαιτείται η έκδοση απόφασης του Γενικού Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την αξία του προστατευτέου αντικειμένου και απλή γνώμη του αιρετού Περιφερειάρχη (ν. 3937/11 αρθρ. 6 παρ. 3). Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι για να ενεργοποιηθεί η προστασία των εν λόγω διατάξεων απαιτείται η έκδοση διοικητικής πράξης και οι γεώτοποι δεν απολαμβάνουν προστασίας ευθέως λόγω της φύσεώς τους. Επίσης, ζητήματα δημιουργούνται και εξαιτίας του ότι, πριν το διοικητικό χαρακτηρισμό, οι φορείς οφείλουν πάντα να «αξιολογήσουν», χωρίς να υπάρχουν τυποποιημένα και θεσμοθετημένα κριτήρια ή κατευθυντήριες οδηγίες, το κατά πόσο ένας γεώτοπος ή μια γεωμορφή πληροί τα κριτήρια της *εξαιρετικής ή μοναδικής αξία* (για τα φυσικά μνημεία) ή του *ξεχωριστού χαρακτήρα, με σημαντική αισθητική, οικολογική ή/και πολιτιστική αξία* (για τα προστατευόμενα τοπία).

Η προστασία των γεωτόπων επιχειρείται και με άλλες διατάξεις. Έτσι, το σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα προσθέτει στις προτάσεις του, σχετικά με την προστασία του τοπίου, την αναγκαιότητα διατήρησης των γεωτόπων και της βιολογικής

ποικιλότητας. Εξαιρετικά σημαντικό είναι ότι με την υπ' αριθμ. 16374/3696/98 ΥΑ ορίστηκε η διαδικασία έγκρισης προδιαγραφών για την εκπόνηση μελετών γεωλογικής καταλληλότητας στις προς πολεοδόμηση περιοχές. Ακολούθως, με την ΥΑ υπ αριθμ. 37691/2007 θεσπίστηκαν οι προδιαγραφές για την εκπόνηση των μελετών γεωλογικής καταλληλότητας που συντάσσονταν στο, στο τροποποιημένο πλέον, με το ν. 4447/2016, πλαίσιο των ΣΧΟΑΠ.

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στον αρχαιολογικό νόμο (ν. 3028/02) καθώς στο αρθρ. 2 περίπτωση β' εδ. αα περιλαμβάνει στα αρχαία μνημεία τα σπήλαια και τα παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη. Επίσης, κατά το παρελθόν και έως της εκδόσεως του νέου οργανισμού του ΥΠΠΟΑ, ίσχυε η διάταξη του αρθρ. 49 παρ. 1 του ΠΔ 191/2003 (Οργανισμός ΥΠΠΟ): «Οι Εφορείες Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας είναι αρμόδιες για τα σπήλαια και τα παλαιοντολογικά κατάλοιπα, για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη, ήτοι τον εντοπισμό, έρευνα, ανασκαφή, μελέτη καθώς και την προστασία αυτών και των πάσης φύσης ευρημάτων που προέρχονται από αυτά.» Πλέον, με το αρθρ. 20 του Νέου Οργανισμού του ΥΠΠΟΑ (ΠΔ 104/2014) η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας είναι ενιαία για όλη την Ελλάδα με έδρα την Αθήνα. Περαιτέρω, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση εις Παρισίους την 23^η Νοεμβρίου 1972 για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς η οποία κυρώθηκε με το ν. 1126/81, στα μνημεία που αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται ρητά και τα σπήλαια (αρθρ.1). Πρέπει να τονιστεί ότι η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας του ΥΠΠΟΑ είναι η μόνη μέχρι σήμερα υπηρεσία που διαθέτει κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό για την προσέγγιση και μελέτη των συγκεκριμένων γεωμορφολογικών δομών και η ενεργοποίησή της έχει προσφέρει σημαντικό έργο στην προστασία του γεωπεριβάλλοντος. Είναι, όμως, σαφές ότι οι αρμοδιότητες της συγκεκριμένης υπηρεσίας από τις προαναφερθείσες διατάξεις περιορίζονται μόνο στις περιπτώσεις σπηλαίων και παλαιοντολογικών καταλοίπων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Αντίστοιχα, σχετικά με το καθεστώς επιστημονικής έρευνας και εντοπισμού των παλαιοντολογικών ευρημάτων σύμφωνα με το αρθρ. 36 του ν. 3028/02, συστηματικές ανασκαφές διενεργούνται από το ΥΠΠΟ, αλλά και από επιστημονικούς ερευνητικούς φορείς της ημεδαπής, με εξειδίκευση στον τομέα της αρχαιολογικής και παλαιοντολογικής έρευνας. Επίσης, με τον προαναφερόμενο Νέο Οργανισμό του ΥΠΠΟΑ στις αρμοδιότητες της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας ανήκει η προώθηση της παλαιοανθρωπολογικής – παλαιοντολογικής έρευνας και η προβολή του σπηλαιολογικού πλούτου της χώρας. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι στο αρθρ. 307 του ν. 5343/1932 «Περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών» η ενέργεια παλαιοντολογικών ανασκαφών απολελιθεμένων σπονδυλόζων αναφέρεται ότι πραγματοποιείται κατόπιν άδειας της Εφορείας του Εθνικού Φυσιογνωστικού Μουσείου, η οποία χορηγείται μετά από πρόταση του Διευθυντή του Παλαιοντολογικού Μουσείου του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι τα Γεωπάρκα (ευρύτερες εκτάσεις προεξέχοντος γεωλογικού ενδιαφέροντος, αλλά και με ποικίλου ενδιαφέροντος στοιχεία) που έχουν αναγνωρισθεί από την UNESCO, αν και αναμφισβήτητα αποτελούν εξαιρετικές δομές προστασίας των γεωτόπων και οικονομικής ανάπτυξης των τοπικών κοινοτήτων, ωστόσο ουσιαστικά δεν κατοχυρώνονται από την ελληνική νομοθεσία πριν την τήρηση συγκεκριμένων όρων και διαδικασιών που απαιτούνται για την κήρυξη τους ως «φυσικών πάρκων». Σύμφωνα με το αρθρ. 5 παρ. γ του ν. 3937/2011 που τροποποίησε το αρθρ. 19

του ν. 1650/86 προβλέπεται στην κατηγορία των φυσικών πάρκων η δημιουργία γεωπάρκων. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι: «Όταν το φυσικό πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια ή δασική περιοχή ή όταν περιλαμβάνει μεγάλης σημασίας γεωτόπους, μπορεί να ονομάζεται ειδικότερα θαλάσσιο πάρκο, εθνικός ή περιφερειακός δρυμός ή γεωπάρκο, αντίστοιχα». Οι διοικητικές διαδικασίες αναγνώρισης περιφερειακών πάρκων απαιτούν την έκδοση ΠΔ που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ύστερα από γνώμη της «Επιτροπής Φύση 2000» και του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την οικολογική σημασία και τις προστατευτέες αξίες της. Από την άλλη, οι διαδικασίες τιτλοδότησης τους από την UNESCO περιλαμβάνουν πολύ διαφορετικές και απαιτητικές παραμέτρους, δεδομένου ότι πρόκειται για αναπτυξιακές δομές για την αναγνώριση των οποίων είναι αναγκαίο να αιτηθεί κάποιος κρατικός ή ιδιωτικός φορέας.

Οι Διαπιστώσεις - Προτάσεις της Αρχής:

1. Η νομική και πραγματική προστασία των γεωτόπων παρά την προσπάθεια που καταβλήθηκε στο ν. 3937/2011 για την εντονότερη προστασία του αβιοτικού περιβάλλοντος, δεν έχει επιτευχθεί. Συμπερασματικά, από την έρευνα της Ανεξάρτητης Αρχής προέκυψε ότι η νομοθετική αντιμετώπιση που αναλύθηκε καταδεικνύει την έλλειψη ολοκληρωμένης κατανόησης του προστατευτέου αντικειμένου, αλλά και ενεργού ενδιαφέροντος. Για να ενεργοποιηθεί οιαδήποτε προστασία είναι αναγκαία η θεσμική κατηγοριοποίηση των γεωτόπων και ο καθορισμός του πλαισίου των επιτρεπόμενων επεμβάσεων και των αναγκαιών μελετών για τη διατήρησή τους. Ανάλογα με αυτήν την κατηγοριοποίηση θα αποσαφηνισθούν οι κίνδυνοι και οι πιέσεις που δέχεται κάθε γεώτοπος ξεχωριστά. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και με μεγάλη επιβάρυνση αποτελεί η κατηγορία των μεταλλείων, και συγκεκριμένα όσων πλέον είναι ανενεργά, και τα οποία κινδυνεύουν από τη μια με κατάρρευση και από την άλλη αποτελούν σημεία έντονης και άνευ ελέγχου εκμετάλλευσης συλλεκτών και εμπόρων σπανίων πετρωμάτων.

2. Η γεωδιατήρηση είναι αναγκαίο να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη τόσο στις μελέτες πριν την εκτέλεση ενός έργου (με εκτενείς έρευνες κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης), όσο και κατά τον χωροταξικό σχεδιασμό. Περαιτέρω, είναι επιβεβλημένη η άμεση προστασία από συγκεκριμένο φορέα της δημόσιας διοίκησης, ο οποίος θα μπορεί να εκτιμήσει την αναγκαιότητα διατήρησης, να ορίσει τα μέσα με τα οποία αυτή θα επιτευχθεί, να προβεί σε κυρώσεις στους παραβάτες και τέλος να καθορίσει τους τρόπους περαιτέρω ανάδειξης. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, απαιτείται τροποποίηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με την υιοθέτηση οριζόντιου θεσμικού πλαισίου που να στοχεύει ευθέως στην προστασία των γεωτόπων, αφού, φυσικά ληφθούν σοβαρά υπόψη οι σχετικές πάγιες αρμοδιότητες του ΥΠΠΟΑ. Μέχρι σήμερα, το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο έχει εξαιρετικά περιορισμένη δράση στον τομέα της γεωδιατήρησης. Παράλληλα, οι υπηρεσίες των Δ/νσεων Περιβάλλοντος, αλλά και τα κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε.) των Περιφερειών που είναι αρμόδια για τη διαπίστωση των περιβαλλοντικών αδικημάτων, δεν αναλαμβάνουν σε κανένα επίπεδο τις περιπτώσεις καταστροφής του γεωπεριβάλλοντος, καθώς, αφενός, δεν αποδέχονται ότι έχουν αρμοδιότητα για κάτι τέτοιο και αφετέρου στερούνται κατάλληλου εξειδικευμένου προσωπικού.

3. Οι γεώτοποι, στην πράξη, στερούνται προστασίας λόγω, κυρίως, της αναγκαιότητας διοικητικής αναγνώρισής τους ως προστατευόμενου περιβαλλοντικού αντικειμένου. Ως εκ τούτου πρέπει να προστατεύονται άμεσα, χωρίς ανάγκη προηγούμενης διοικητικής ενέργειας αναγνώρισης.

4. Τέλος, για να επιτευχθούν στην πράξη τα ανωτέρω η Αρχή θεωρεί απόλυτα απαραίτητη τη στελέχωση των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών που θα αναλάβουν αυτό το έργο με το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο θα μπορεί να εκτιμήσει και να διαχειριστεί ζητήματα προστασίας και ανάδειξης της γεωλογικής κληρονομιάς της χώρας.

Η Αρχή έχει ήδη καταθέσει απόψεις και προτάσεις, στο πλαίσιο χειρισμού συγκεκριμένων αναφορών και ετοιμάζει τη σύνταξη Ειδικής Έκθεσης για την προστασία των γεωτόπων.